Andrei BODIU

Universitatea „Transilvania“din Braşov, Facultatea de Litere
„Transilvania“ University from Braşov, Faculty of Letters

BARBU DELAVRANCEA
între modernizarea societăţii şi modernitatea literaturii

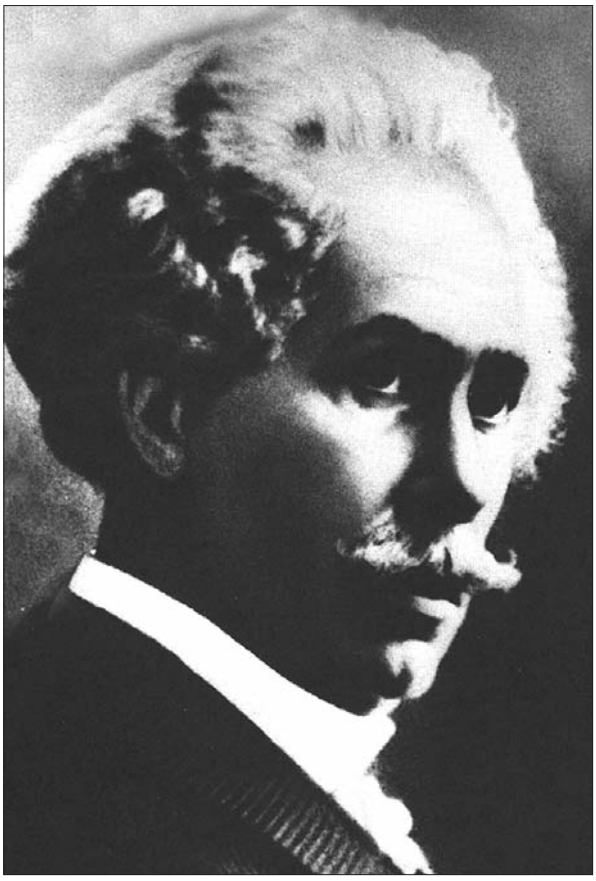
Barbu Delavrancea between the modernization of society and the modernity of literature

The study observes the interesting contradictions illustrated by Barbu Ştefănescu-Delavrancea's conception of literature, almost paradigmatic for the contradictions identifiable in the thinking of Romanian writers from the end of the XIXth century and the beginning of the XXth. Thus, the stuy focuses on Delavrancea's reception speech for the Romanian Academy, regarding the aeshetics of the folkloric poetry. This speech clearly shows the limits of Delavrancea's contradictory thinking - on the one hand, he understood the necessity of modernization in what concerned Romanian society; on the other hand, he could not accept what he called decadent and unhealthy contemporary poetry, claiming that folkloric poetry represents the unique poetic model.

Keywords: Romanian literature, great classics, Barbu Ştefănescu-Delavrancea,

Institution's address: b-dul Eroilor, nr. 29, Tel./Fax: +40 268 474 059,
web: http://www.unitbv.ro/faculties/litere/, **e**-mail: f-litere@unitbv.ro

Personal e-mail: *andrei_bodiu@yahoo.com*

Barbu Delavrancea este un exemplu interesant pentru a motiva şi ilustra contradicţiile care apar în gândirea scriitorilor români la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Semnificativ pentru gândirea autorului este *Discursul de recepţie la Academia Română*, rostit la 22 mai/4 iunie 1913 în şedinţă solemnă[1]. Este momentul când autorul nuvelei *Hagi Tudose* este primit în cel mai înalt for ştiinţific şi cultural al ţării. Delavrancea se află, în 1913, către asfinţitul vieţii sale. Avea, la momentul primirii în Academia Română, 55 de ani şi va mai supravieţui, după acest moment, mai puţin de cinci ani, până la 29 aprilie 1918[2]. *Din estetica poeziei populare* exprimă, pe de o parte acceptarea modernităţii şi a binefacerilor ei şi, pe de altă parte, un conservatorism cultural care-l plasează pe autor, la începutul secolului XX, în strictă descendenţă romantică, de sorginte paşoptistă. Mai întâi să observăm că Delavrancea are, la începutul discursului, o foarte interesantă percepţie a modernităţii, care merită privită în detaliu: „Viaţa modernă e pripită. Lumea vrea să trăiască cât mai mult în scurtă vreme. Nu aşteaptă evenimente mari, ci umflă incidentele zilnice până la proporţiile unor fenomene cari n-au nimic de fenomenal decât zgomotul ridicol şi

vertiginoasa lor dispariţiune. Spiritul comercial străbate deopotrivă şi necesităţile, şi plăcerile vieţii. Literatura nu scapă. Romanul, teatrul, novela – până şi poezia – se industrializează sub influenţa fenicianului modern. (Vorbesc mai mult de piaţa occidentală.)"[3]. Ne aflăm cu un an înaintea primului război mondial şi scriitorul pare a simţi marile mutaţii ce se apropie. Dincolo de această posibilă intuiţie, Delavrancea vede o modernitate supusă ritmului, vitezei, care trăieşte clipa cu dezinvoltură şi superficialitate. În al doilea rând, modernitatea e percepută ca stând sub semnul comerţului, a ceea ce autorul discursului numeşte „industrializarea artei". Această mutaţie pare a evoca timpurile de aur ale trecutului. Dacă ne întoarcem însă spre secolul XIX, spre epoca paşoptistă putem constata că marii autori ai perioadei şi-ar fi dorit ei înşişi o „industrializare a artei", o reţea de editori şi cititori care să le înlesnească viaţa de scriitor. Probabil după aşa ceva tânjea Kogălniceanu când îşi îndemna cititorii să cumpere cât mai multe lucrări pentru a putea publica şi în anul următor o publicaţie literară[4]. Aşa ceva îşi dorea, probabil, Bolintineanu care a avut enorma iluzie că poate trăi din scris la mijlocul secolului al XIX-lea[5]. Metaforic, Delavrancea scrie că toţi scriitorii se supun „fenicianului modern". Chiar dacă „febra" e mai ales occidentală, ea pare să fi cuprins şi Regatul României. La fel de interesante sunt şi rândurile care urmează: „Artistul din ce în ce îşi pierde domeniul său, voind să şi-l lărgească. Nu se mai întreabă cinstit ce-i place lui, ci mai mult ce le place altora. Creaţiunea, ca şi de comandă. Idealul se clatină. În locul lui, idolul fermecător al succesului de o zi, de un an, fie şi de o viaţă de om. De o jumătate de veac asistăm la hecatombe de celebrităţi, străbătute de reînvierea altor figuri ce se fixează pentru totdeauna în amintirea recunoscătoare a omenirii. Goana după originalitate este patima de căpetenie a vremurilor de astăzi. Câteva reţete, reclamă multă, şi gata. Temperamentele îşi pierd chemarea lor firească şi se diformează în crâncena luptă după izbândă."[6]. Să sesizăm că tonul critic e mai accentuat ca în prima parte a fragmentului. Aici, mercantilizării artei îi succedă dispariţia idealului. Privind însă din alt unghi lucrurile fragmentul vorbeşte despre profesionalizarea scrisului şi a scriitorului român la început de secol XX, proces rapid dacă ne gândim că, să spunem, de nuvela *O alergare de cai* a lui Negruzzi, ne despart, când Delavrancea ţine discursul, mai puţin de 70 de ani [7]. În altă ordine de idei, autorii la început de secol nu-şi găsesc editorii pe toate drumurile, doar scriind ce place. Unii, ca Bacovia, de exemplu, nu reuşesc să se adapteze deloc[8]. Chiar cu „idealul" departe, epoca modernă e una pe care Delavrancea o defineşte nuanţat. El o vede ca pe un timp al marilor transformări, o epocă de adevărate mişcări tectonice, dominată de un ritm nemaiîntâlnit, ce va schimba în chip radical şi definitiv sensibilitatea omului. Delavrancea este un autor care percepe modernitatea. Şi acest fapt e sesizabil şi în alte secvenţe ale discursului. Una dintre ele ar putea părea pur conjuncturală, dacă autorul nu ar fi consecvent cu imaginea modernităţii, creată la începutul discursului. Referindu-se la „cerinţele fundamentale ale esteticei", de regăsit în poezia populară, Delavrancea trimite la trecutul poporului nostru „lipsit de cultură, de critică şi de doctrină, în seculara viaţă de griji, de suferinţe, de restrişti. Cred că nu este nevoie să vă vorbesc de lunga noapte în care au plutit sufletele noastre până la «România modernă», România regelui Carol, a căruia glorie se răsfrânge ca o lumină asupra generaţiilor noastre."[9]. Din volumul V al ediţiei critice Barbu Delavrancea, *Opere*, realizată de Emilia Şt. Milicescu aflăm circumstanţele în care a fost ţinut discursul de recepţie la Academie. La şedinţa de primire în Academie „prezidau prinţul moştenitor Ferdinand şi fiul acestuia, Carol"[10]. Posibil ca evocarea într-o opoziţie clară între imaginea României de ieri şi a „României regelui Carol" să fie o plecăciune adresată celor două personalităţi prezente. Pe de altă parte însă Delavrancea este consecvent cu viziunea lui despre modernitate, subliniind, în fond, credinţa în progresul şi propăşirea ţării.

De altfel, autoul va reveni asupra ideii de modernitate în finalul discursului, sesizând din nou, marile transformări prin care trecea ţara: „Codrii s-au tăiat. Bărăganele, paragină până ieri, azi sunt bogăţiile ţării. Drumurile-de-fier străbat ţinuturile, şi fluieratul lor strident amuţeşte trilul nesocotit al ciocârliei. La orizont se zăreşte un punct negru, care înghite depărtările. E ca un şoim cu aripile întinse, e ca un vultur prădalnic, e ca o libelulă uriaşă. E aeroplanul."[11]. Această viziune pare a intra în contradicţie cu modul în care Delavrancea percepe literatura. Aşa cum am văzut deja, el deplânge pervertirea contem-poranilor, lipsa lor de autenticitate. Or, a fi autentic, sugerează Delavrancea înseamnă a te întoarce la izvoarele literaturii, la poezia populară. Faţă de viziunea lui Iorga, care „idealiza trecutul" cu toate ale lui[12], Delavrancea se întoarce la poezia populară ca la o formă de întemeiere şi de legitimare a literaturii române. Nu întâmplător, pentru a exprima ideea de întemeiere Delavrancea apropie poezia populară românească de epopeile homerice sau de *Niebelungen*. Moderaţia, câtă e, a autorului, se vede din faptul că apropierea se face nu în ansamblu, ci în ce priveşte portretul feminin. Vocaţia de întemeiere a poeziei populare este sesizabilă în evocarea culegerii lui Alecsandri, *Poezii populare*, care e văzută ca o Carte a originii conştiinţei literare româneşti. „*Poeziile populare* este întreaga noastră cunoştinţă despre conştiinţa poporului român, lucrând la întuneric spre a afirma cândva, la lumină, că a fost, că este şi că va fi o cuviincioasă fiinţă printre familiile de bun neam ale Europei. Acest volum ne-a garantat contra şcoalelor de iluzionişti cari se frământau să aşeze în locul stăpânirii

greceşti de până atunci – odinioară slavone – tirania dialectală latino-italiană. A fost o revoluţiune mântuitoare. A rupt zăgazele claselor. Ne-a învăţat să gândim. Ne-a dăzrobit! Şi azi se cuvine să-i aducem prinosul de admiraţiune al generaţiilor contimporane pentru că el a înţeles pe deplin sfânta slujbă de copist al inspiraţiunilor unui neam urgisit şi supus, pe atunci, peiştii din cele patru puncte cardinale."[13] Culegerea lui Alecsandri capătă valoare mistică. Ea e o carte mântuitoare, o carte care întemeiază, care legitimează, care arată Calea. Romantismul îşi prelungeşte ramurile chiar, iată, când intrăm bine în secolul XX. Delavrancea nu este, ca sămănătoriştii sau poporaniştii, un paseist. El percepe modernitatea şi modernizarea, dar o înţelege până acolo unde e vorba de literatură. Aici intervine, de fapt, conservatorismul său. Există două locuri în *Estetica poeziei populare* în care Delavrancea se opune tendinţelor epocii. Prima are în vedere „muza populară" ce se ciocneşte prin sănătate şi robusteţe cu „muza de alcov". „Muza populară a fost o ţărancă şuie, cu ochi vii, strânsă în bete, cu vâlnic, sănătoasă, harnică şi cu miresme de turtă dulce; nici pe departe nu se aseamă cu muza alcovului, cu ochii galeşi, cu roche de mătase străvezie, bolnăvicioasă, leneşe şi cu parfum ameţitor de « peau d'Espagne ». Una e acţiune, ceastălaltă reverie. Şi recunosc că visători din alcoave nu pot pricepe ce spun câmpiile, plaiurile şi munţii noştri."[14]. În fapt, „muza de alcov" este femeia de regăsit în poezia românească dintr-o arie a poeziei lui Eminescu până la Bacovia, tânărul contemporan al lui Delavrancea. Revenirea la „muza populară" este, în fapt, imposibilă Cu cine şi din ce perspectivă se înfruntă autorul discursului aflăm spre sfârşitul discursului când Delavrancea propune propria linie canonică, generată din sănătoasa poezie populară: „…Văcăreştii s-au folosit de poezia populară. Alecsandri, Eminescu, Coşbuc, Goga de la ea şi-au luat zborul. Şi ea, care a fost cea dintâi artă a noastră ne va apăra şi astăzi de boleşniţa decadenţei."[15]. Dacă Delavrancea percepe şi apreciază modernizarea ireversibilă a societăţii, el nu înţelege modernitatea literară. Lista lui se încheie cu un poet eclectic, Coşbuc, şi cu unul neoromantic cel puţin la începutul carierei, Goga. Tot ce urmează pare a sta sub semnul „boleşniţei decadenţei". De aici evocarea poeziei populare, ca temei, unic just, al artei adevărate, temei în fond absolut discutabil chiar pentru autorii pe care Delavrancea îi invocă dezinvolt.

Note:

1. *Estetica poeziei populare*, în Opere, vol V, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi variante, glosar şi bibliografie de Emilia Şt. Milicescu, Bucureşti, 1969, p.466-497.
2. *** Dicţionarul General al Literaturii Române (C-D), Bucureşti, ed. Univers Enciclopedic, 2005
3. Barbu Delavrancea, op.cit., p. 467.
4. vezi finalul *Fiziologiei provincialului în Iaşi* de Mihail Kogălniceanu: „Toate aceste le vor vedea cinstiţii cetitori, numai dacă îmi vor cumpăra destule călindare pe anul 1844, ca să pot publica cu acel câştig călindare şi pe anul 1845."
5. A se vedea în acest sens observaţiile lui Paul Cornea din *Regula jocului*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1980.
6. Barbu Delavrancea, op.cit., p. 467.
7. *O alergare de cai* este scrisă în 1836.
8. E cunoscută greutatea cu care Bacovia reuşeşte să-şi publice prima carte*, Plumb*.
9. Barbu Delavrancea, op.cit., p. 479.
10. Note la Barbu Delavrancea, *Opere,* vol 5, Bucureşti, 1969, p. 727.
11. Barbu Delavrancea, op.cit., p. 497.
12. Mircea Martin, *G. Călinescu şi „complexele" literaturii române*, Bucureşti, ed. Albatros, 1981, p. 26.
13. Barbu Delavrancea, op.cit., p. 493-494.
14. Idem, p. 492.
15. Idem, p. 496.

Bibliography

1. ***, *Dicţionarul General al Literaturii Române (C-D) / General Dictionary of Romanian Literature (C-D)*, Bucureşti, ed. Univers Enciclopedic, 2005
2. Paul Cornea, *Regula jocului / The rule of the game*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1980
3. Mircea Martin, *G. Călinescu şi „complexele" literaturii române / G. Călinescu and the „complexes" of Romanian literature*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1981
2. Barbu Ştefănescu-Delavrancea, *Estetica poeziei populare / The aesthetics of folkloric poetry*, in *Opere / Works*, vol V, Bucureşti, 1969.